

DE WIJSHEID VAN SOPHIA

hoe mannen en vrouwen
hun balans terugvinden

FREDERIKE DE JONG

Inhoud

Woord vooraf	7
Inleiding	13
1. DE LEVENSBOM STAAT IN HET MIDDEN VAN DE TUIN	20
1. Het zogenaamde ‘zondevalverhaal’ in de Bijbel	20
2. Kerk en gnostiek	25
<i>Thematekst: Een kwantumvisie op werkelijkheid</i>	28
2. WAT DE GODSDIENSTEN BINDT, DAT IS DE EENHEID	31
1. De structuur van de werkelijkheid	31
2. God is één ... of niet?	34
3. Alle religies eenzelfde uitgangspunt?	37
<i>Thematekst: De eenheid achter al-wat-is</i>	39
3. DE WERKELIJKHEID WAARIN WE LEVEN	44
1. De totstandkoming van werkelijkheid	44
2. De totstandkoming van ‘waarheid’	46
3. Het zielsproces individueel en collectief	51
<i>Thematekst: Hoe het ego werkelijkheidsvisies scheidt</i>	54
4. HOE DE GODIN UIT DE HEILIGE BOEKEN IS VERDWENEN	58
1. Het moederland	58
2. Religieuze verhalen	60
3. De bedoelingen van de Bijbelschrijvers	63
4. Het onderscheid tussen de historische, de symbolische en de ethische laag	68
<i>Thematekst: Een mannelijke en vrouwelijke waarheid</i>	72
5. DE OMKERING VAN MANNELIJKE EN VROUWELIJKE WAARDEN	75
1. ‘De zondeval’ symboliseert een historische situatie	75
2. Een mannelijk en een vrouwelijk perspectief	78
3. Actuele implicaties van de keuze voor een zondeval	79
4. Uitnodiging tot een andere houding ten opzichte van heilige boeken en geschriften	81
<i>Thematekst: Een meerdimensionaal mensbeeld</i>	82

6. LEVEN IN OVEREENSTEMMING MET ONS HOOGSTE POTENTIEEL	85
1. Het lichtlichaam van de mens	85
2. De vereniging van het mannelijke en het vrouwelijke	89
<i>Thematekst: De dynamiek van mannelijk en vrouwelijk</i>	94
7. WAT IS DE ZIEL EIGENLIJK?	98
1. Aspecten van de ziel	98
2. Spirituele ontwikkeling	102
<i>Thematekst: De dimensies van de ziel</i>	105
8. DE VADER: DE EENHEID VAN AL-WAT-IS	108
1. Gnosis	108
2. De reis van de ziel in mythologische geschriften	112
3. De strijd tussen kerkelijk en gnostisch christendom	115
<i>Thematekst: De moeder: de eenheid wordt zichzelf bewust</i>	118
9. DE ZOON: JEZUS	121
1. Drie testamenten	121
2. De godsbeelden van de eerste, tweede en innerlijke tempel	127
3. Jezus	129
4. De verwerkelijking van het vierde testament in het heden	132
<i>Thematekst: De dochter: Sophia</i>	137
10. DE HEILIGE GEEST: SOPHIA INSPIREERT	140
1. Sophia in haar vier gedaanten	140
2. De logica van de vrouwelijke waarheid	142
3. De noordelijke route: Zarathoestra	144
4. De zuidelijke route: de Semieten	149
5. De inspiratie van de godin	151
<i>Thematekst: Christus: we zijn het zelf op wie we al die tijd hebben gewacht</i>	154
<i>Standpuntbepaling ten aanzien van een aantal actuele politieke kwesties</i>	157
<i>Literatuur</i>	166
<i>Noten</i>	169
<i>Register</i>	186

Inleiding

De Bijbel herbergt een geheim. Niet het hele geheim, slechts de helft ervan. De andere helft vinden we in gnostische geschriften. Samen dragen de bijbelse en gnostische geschriften het hele geheim in zich. Het geheim is gnosis. In de christelijke traditie is Jezus degene die de weg van gnosis van het begin tot het einde is gegaan.

Eenvoudig gezegd is gnosis kennis van het hart. Moeilijker gezegd is gnosis gerealiseerd eenheidsbewustzijn. Beter is het misschien om helemaal niets te zeggen, omdat het geheim niet in woorden uit te drukken is. Het gaat bij gnosis niet om cognitieve kennis, kennis van het hoofd. Het gaat om ervaringskennis. Deze kennis werd in vroeger tijden in de mysteriescholen geleerd. Mysterie betekent ‘geheim’. De mysteriescholen brachten de geheime kennis over. De geschriften waarin de kennis werd opgetekend bevatten de kennis die de inwijdelingen inwijdde in het mysterie. Mysteriekennis wordt daarom ook wel inwijdingskennis genoemd. Ooit was het geheim dat in de mysteriescholen werd geleerd nog heel en ongedeeld. Er is een moment in de geschiedenis geweest waarop de kennis werd gesplitst in twee. De ene weg waarlangs de kennis zich in de wereld verspreidde kan als ‘mannelijke weg’ worden benoemd. Het is de weg van onder andere het traditionele christendom: de kerk en de bijbelse geschriften. Ook andere vormen van traditioneel geloven kunnen voor een deel tot de ‘mannelijke weg’ worden gerekend. De andere weg kan als ‘vrouwelijke weg’ worden benoemd. Deze weg ging ondergronds. De leden van de genootschappen die de kennis overbrachten moesten vrezen voor hun leven. Hun geschriften werden verborgen om ze te redden van vernietiging. Tegenwoordig worden steeds meer van de ooit verborgen geschriften teruggevonden. Daardoor weten we meer over de geheime kennis die door de geheime genootschappen werd overgebracht.

De gnostische geschriften, waaronder de bekende Nag Hammadi geschriften, brengen de kennis over van de ‘vrouwelijke weg’. Deze weg wijst de mens op zijn of haar ‘goddelijke kern’. De kerk heeft de gnostiek met harde hand bestreden. De gedachte dat de mens een goddelijke kern bevat werd

als zondig beschouwd. Alles in de Bijbel wat aan gnostisch gedachtegoed herinnerde werd uit de bijbelse geschriften geschrapt. Langzaam maar zeker dreef de kerk weg van haar gnostische wortels en vergat ze dat ze haar oorsprong deelt met de gnostiek. Zo werd de ene weg twee.

De apostel Paulus, van wie er vele brieven in de Bijbel opgenomen zijn, wist nog van de kennis van de mysteriën. Tegenwoordig worden zijn brieven zo vertaald, dat we er de mysteriekennis niet meer in herkennen. Maar vertalen we de verzen uit zijn brieven terug, dan komen we de geheime kennis die in de Bijbel ligt verborgen weer op het spoor. We lezen dan: ‘Onder de geïnitieerden (ingewijden, FdJ) spreken we van Sophia, want het is ‘het geheim van Sophia’ dat in onze Mysteriën onderwezen wordt’. (1 Korintiërs 2: 6-7a)¹ Het geheim dat in de mysteriën onderwezen wordt is van Sophia. Het is de naam van vrouwe wijsheid, ook beschouwd als een godin. Ooit was ze de vrouw van god. De allerhoogste god in oud-Israël had de naam El. Samen met Sophia krijgt hij zeventig kinderen waarvan JHWH er één is. JHWH is de naam van de god van Israël. El en zijn kinderen zijn androgyn. Ze hebben dus een mannelijke en een vrouwelijke kant. De vrouwelijke kant van El en van JHWH en van de andere goden is niet alleen een deel van hen, ze is ook een zelfstandige godin. Deze godin krijgt soms de naam Sophia en soms de naam Asjera. Ook komt ze onder andere namen voor.²

In de eerste tempel in Jeruzalem wordt Sophia/Asjera nog aanbeden. Dan wordt ze uit de tempel weggejaagd en iedere herinnering aan haar wordt weggevaagd. Als de eerste tempel is verwoest en de tweede tempel is gebouwd, is Sophia/Asjera vergeten.

In een gnostisch geschrift lezen we dat het belangrijk is mannelijk en vrouwelijk te herenigen. Het is voorwaarde voor het binnengaan in het koninkrijk van god. Dat is een term die de belofte in zich draagt van een wereld waarin vrede heerst. Het Thomasevangelie houdt ons voor:

*Als jullie de twee één maakt
en als jullie het innerlijk maakt als het uiterlijk,
en het uiterlijk als het innerlijk
en het boven als het beneden,
en als jullie het mannelijke en vrouwelijke tot één maakt,
zodat het mannelijke niet mannelijk zal zijn
en het vrouwelijke (niet) vrouwelijk, (...)
dan zullen jullie binnengaan [in het Koninkrijk].³*

Het elimineren van het vrouwelijk goddelijke in oud-Israël staat niet op zichzelf. Het is een beweging die zich in grote delen van de wereld voltrekt en begint met de opkomst van het schrift. Het zijn de mannen die gaan schrijven. Het vrouwelijke degradeert. De gevolgen ervan ervaren we, mede dankzij de heilige geschriften van de nu nog levende godsdiensten, tot op de dag van vandaag. In de heilige geschriften zijn misogynie, vrouwvijandelijke waarden vastgelegd en hebben goddelijke status gekregen.

Officieel laten we de geschiedenis beginnen wanneer het schrift ontstaat. Omdat de herinneringen aan onze prehistorische wortels zo goed als volledig uit het collectieve bewustzijn zijn gewist, zijn we gewend geraakt aan een samenleving waarin het vrouwelijke als ondergeschikt aan het mannelijke wordt beschouwd. Deze onderschikking van het vrouwelijke (be)treft zowel concrete mannen en vrouwen, als ook het mannelijke en vrouwelijke in meer abstracte zin. Gelukkig heeft een aantal emancipatiegolven het evenwicht tussen mannen en vrouwen al enigszins hersteld. Ook wat betreft het eerherstel van vrouwelijke waarden wordt er veel en goed werk verricht. Maar zolang we blind zijn voor onze voorgeschiedenis, kan het evenwicht tussen mannelijke en vrouwelijke waarden zich niet herstellen.

Dit boek vormt een introductie tot de vrouwelijke waarheid. Ik kwam haar op het spoor tijdens mijn studie filosofie. Of moet ik zeggen dat ze mij vond? Later herkende ik haar als Sophia. Ze openbaarde zich aan mij en ik schreef haar kennis op. De wereld van de universiteit was een mannelijke wereld. Ik herkende mij niet in ‘zijn’ geschiedenis, ‘zijn’ denkbeelden, ‘zijn’ logica, ‘his story’. Ik stelde daar de kennis van de vrouwelijke waarheid tegenover. Sophia heeft mij door mijn universitaire studie heen geleid. In dit boek wil ik beschrijven hoe dat is gegaan. Ik wil beschrijven hoe Sophia zich als vrouwelijke waarheid aan mij toonde en zich in mijn leven

heeft ontvouwen. Dit wil ik doen om daarmee haar maatschappelijke relevantie aan te tonen. Als ik als vrouw Sophia in mijn leven en geschiedenis heb gemist, dan geldt dat voor meer vrouwen en vast en zeker ook voor mannen. En als ik baat heb bij haar terugkomst, dan zal ik daar ook de enige niet in zijn. Sophia is eeuwenlang – schijnbaar – afwezig geweest. In feite was ze werkzaam op de achtergrond. Het wordt tijd om haar weer in het volle licht te plaatsen. Daartoe is dit boek geschreven. Het bestaat uit tien hoofdstukken waarin Sophia in de bronnen wordt teruggevonden, vooral de heilige geschriften.

Het boek *De wijsheid van Sophia* staat niet op zichzelf. Sophia heeft zich namelijk in figuren en modellen voor mijn geestesoog ontvouwen. Deze heb ik uitgewerkt in een boek met als titel *Ik schenk je een vrucht van de boom van leven*. De hoofdteksten van beide boeken komen overeen. Het boek *Ik schenk je een vrucht van de boom van leven* bevat verdiepingsteksten waarin ik de figuren en modellen en de dynamiek ervan beschrijf. In het boek *De wijsheid van Sophia* heb ik een thema uit de betreffende verdiepingstekst aan de hand van mijn eigen levensgeschiedenis uitgewerkt. Deze thematische verwerking geeft in eenvoudige bewoordingen een introductie op de thema's uit de verdiepingsteksten. De verdiepingsteksten uit het boek *Ik schenk je een vrucht van de boom van leven* zijn moeilijk te begrijpen. Ze bevatten namelijk inwijdingskennis: kennis die in de mysteriën werd overgedragen. Het is kennis waar de vrouwelijke waarheid toegang toe biedt.

Het boek sluit ik af met een standpuntbepaling waarin ik een aantal relevante actuele politieke kwesties aanroer. Mijn uitgangspunt is dat we in een seculiere wereld leven, die, al dan niet vanuit een religieuze motivatie, als 'heilig' kan worden beschouwd. Het woord heilig is afgeleid van het begrip 'heel'. Het gaat dus om een wereld die we als 'heel' kunnen ervaren. De vraag die mij leidt is hoe deze 'heelheid' in het leven van alle dag vorm te geven, waarbij godsdiensten een bron van inspiratie kunnen zijn, maar zeker niet de enige bron van inspiratie zijn.

Eindnoten zijn toegevoegd om de hier gepresenteerde visie met literatuurverwijzingen te onderbouwen. Dit blijkt nodig, omdat het onderzoek waar dit boek op voortbouwt, nog niet tot het grote publiek is doorgedrongen.⁴

De titel van dit boek verwijst naar de kennis van de vrouwelijke waarheid. Het is de wijsheid van Sophia, de vrouwelijke wederhelft van de mannelijke god. De kabbala leert ons dat de godin nog altijd huilt, omdat de godheid zijn shekina – zijn vrouwelijke wederhelft – verloor. Vinden we haar terug, dan kan het evenwicht tussen mannelijke en vrouwelijke waarden zich herstellen.

FREDERIKE DE JONG

HET VERHAAL VAN DE BOOM IN HET MIDDEN VAN DE TUIN, GENESIS 2-3

GENESIS 2: 8-9

- 8 God, de HEER, legde in het oosten, in Eden, een tuin aan en daarin plaatste hij de mens die hij had gemaakt.
- 9 Hij liet uit de aarde allerlei bomen opschieten die er aanlokkelijk uitzagen, met heerlijke vruchten. In het midden van de tuin stonden de levensboom en de boom van de kennis van goed en kwaad.

GENESIS 2: 15-17

- 15 God, de HEER, bracht de mens dus in de tuin van Eden, om die te bewerken en erover te waken.
- 16 Hij hield hem het volgende voor: ‘Van alle bomen in de tuin mag je eten,
- 17 maar niet van de boom van de kennis van goed en kwaad; wanneer je daarvan eet, zul je onherroepelijk sterven.’

GENESIS 3: 1-7

- 1 Van alle in het wild levende dieren die God, de HEER, gemaakt had, was de slang het sluwst. Dit dier vroeg aan de vrouw: ‘Is het waar dat God gezegd heeft dat jullie van geen enkele boom in de tuin mogen eten?’
- 2 ‘We mogen de vruchten van de bomen eten,’ antwoordde de vrouw,
- 3 ‘behalve die van de boom in het midden van de tuin. God heeft ons verboden van de vruchten van die boom te eten of ze zelfs maar aan te raken; doen we dat toch, dan zullen we sterven.’
- 4 ‘Jullie zullen helemaal niet sterven,’ zei de slang.
- 5 ‘Integendeel, God weet dat jullie de ogen zullen opengaan zodra je daarvan eet, dat jullie dan als goden zullen zijn en kennis zullen hebben van goed en kwaad.’
- 6 De vrouw keek naar de boom. Zijn vruchten zagen er heerlijk uit, ze waren een lust voor het oog, en ze vond het aanlokkelijk dat de boom haar wijsheid zou schenken. Ze plukte een paar vruchten en at ervan. Ze gaf ook wat aan haar man, die bij haar was, en ook hij at ervan.
- 7 Toen gingen hun beiden de ogen open en merkten ze dat ze naakt waren. Daarom regen ze vijgenbladeren aan elkaar en maakten er lenden-schorten van.

Ego

Volgens gnostische inzichten zijn er drie niveaus van inwijding: het hylicsche, het psychische en het pneumatische. De hylici zijn de niet-ingewijden. Deze mensen bevinden zich in hun ontwikkeling op het niveau van het ego. De mensen die de psychische inwijding hebben ondergaan bevinden zich op zielsniveau en de mensen die de pneumatische inwijding hebben ondergaan bevinden zich op geestesniveau.

De eerste drie hoofdstukken van dit boek horen bij het niveau van het ego, de hoofdstukken vier tot en met zeven bij het niveau van de ziel, en de hoofdstukken acht, negen en tien bij het geestesniveau.

Bij ieder niveau van inwijding past een eigen manier waarop de werkelijkheid tegemoet getreden wordt. Iemand die functioneert op egoniveau leest de tekst van inwijdingsgeschriften op een andere manier dan iemand die functioneert op zielsniveau en iemand die op zielsniveau functioneert leest de tekst van inwijdingsgeschriften op een andere manier dan iemand die functioneert op geestesniveau. Bijbelse geschriften bevatten inwijdingkennis. Ook voor de tekst van het hiervoor gegeven verhaal van de boom in het midden van de tuin uit de Bijbel geldt dat het op verschillende manieren kan worden gelezen.

We beginnen nu aan de hoofdstukken die horen bij het niveau van het ego en we staan voor de keus de hoofdstukken te lezen op egoniveau, op zielsniveau of op geestesniveau. Wie de hoofdstukken leest op egoniveau gaat mee in de gedachte van de zondeval. Wie de hoofdstukken leest op zielsniveau houdt het in het midden of er een zondeval in ‘het verhaal van de boom in het midden van de tuin’ plaatsvindt. Wie de hoofdstukken leest op geestesniveau leest het verhaal zo, dat de vrouw een paar vruchten van de levensboom plukt en ervan eet en ook wat geeft aan haar man die bij haar is.

I. De levensboom staat in het midden van de tuin

Er vindt geen zondeval in de Bijbel plaats. Als je goed leest, staat er in het verhaal van de boom in het midden van de tuin (het zogenaamde ‘zondevalverhaal’) iets heel anders. De vrouw in dit verhaal plukt en eet en geeft ook aan haar man die bij haar is, NIET van de boom van de kennis van goed en kwaad, maar van de levensboom. Waarom is de zondeval dan zo’n grote rol in het leven van veel mensen gaan spelen? Dat heeft alles te maken met een fundamentele keuze die je als mens en als mensheid kunt maken. Kennelijk heeft de kerk voor de zondeval gekozen, en dan heb je bevrijding nodig.

I. Het zogenaamde ‘zondevalverhaal’ in de Bijbel

In de Bijbel wordt niet gesproken van een ‘zondeval’

In Genesis, het eerste boek uit de Bijbel, staat een verhaal dat bekend geworden is als het zogenaamde ‘zondevalverhaal’¹. In de Bijbel komt het woordje ‘zondeval’ niet voor. Staat het er toch, bijvoorbeeld als kopje boven het verhaal, dan is dat een toevoeging van de Bijbelvertalers. Kopjes komen in de Hebreeuwse Bijbel helemaal niet voor.²

Introductie tot het zogenaamde ‘zondevalverhaal’

In het verhaal plukt en eet de vrouw van de vruchten van een boom. De vrouw geeft ook wat aan haar man die bij haar is en ook hij eet ervan. In het verhaal komt eveneens een slang voor. Deze richt zich tot de vrouw: ‘Is het waar dat God gezegd heeft dat jullie van geen enkele boom in de tuin mogen eten?’ De vrouw antwoordt dat ze van de vruchten van de bomen mogen eten, behalve die van de boom in het midden van de tuin. Ze zullen sterven als ze dat toch doen of zelfs de vruchten van die boom maar aanraken. De slang gaat hierop in: ‘Jullie zullen helemaal niet sterven, integendeel. God weet dat jullie de ogen zullen opengaan zodra je daarvan eet, dat jullie dan als goden zullen zijn en kennis zullen hebben van goed en kwaad.’ (Gen. 3:4-5)

De slang speelt in het verhaal een dubieuze rol

Veel Bijbeluitleggers zijn de slang in zijn woorden gevolgd. Zij gaan er van uit dat het waar is wat de slang suggereert, namelijk dat god niet wil dat de mensen gelijk aan goden zullen zijn. Goden kennen goed en kwaad en mensen zullen die kennis ook hebben als zij eten van de boom. Waarom de slang vertrouwen? God heeft van al die dingen niets gezegd. Hij heeft alleen gezegd dat de mens van alle bomen in de tuin mag eten, maar niet van de boom van de kennis van goed en kwaad. Doet de mens dat toch, dan zal hij/zij onherroepelijk sterven.³

Het belang van goed lezen

Goed lezen is heel belangrijk. Als je dat doet, dan lees je heel andere dingen dan de kerkelijke traditie en ook andere tradities in het verhaal hebben gelegd. Als je niet goed leest, dan laat je je gemakkelijk meenemen door de woorden van de slang. De slang is een heel oud symbool en staat voor esoterische kennis. Het is kennis hoe de goddelijke kern van de mens tot ont-plooiing te kunnen brengen. De slang is ook een oud symbool van de moedergodin. De slang staat verder voor het brengen van genezing en het eeuwige leven.⁴ Die betekenissen kennen we tegenwoordig haast niet meer. In de patriarchale wereld is de slang een symbool van misleiding en verdraaiing.

Zijn de woorden van de slang verdraaid?

Het woord traditie betekent letterlijk zowel verraden als doorgeven. Dat komt omdat de traditie een dode letter doorgeeft. Wat degene die een bepaalde tekst heeft opgeschreven er precies mee bedoelde, weten we niet meer. Alles wat we ervan maken is een 'verraad' aan de oorspronkelijke betekenis. Daar ontkomen we niet aan als we de oude woorden doorgeven. Door zelf verantwoordelijkheid te dragen voor wat we overbrengen, maken we de woorden levend. Dan is wat we zeggen geen verraad meer, maar het draagt onze persoonlijke waarheid. Dat is een waarheid die nu waar is. Zodra anderen, of wijzelf, deze waarheid weer opnemen en doorgeven als 'waar', bestaat het gevaar dat er verraad optreedt: verdraaiing van de oorspronkelijke bedoeling van het woord. Misschien sprak de slang oorspronkelijk wel een prachtig woord! En is zijn woord in de loop van de geschiedenis vervormd en kennen we de oorspronkelijke betekenis niet meer.

De slang herinnert aan het moederland

De Bijbel tekent het begin van een traditie (een joodse en christelijke traditie), maar aan de Bijbel gaat een hele geschiedenis vooraf. Veel van de kennis uit deze vroegere tijden is verloren gegaan. Het gaat om kennis van het moederland.⁵ Dat betreft de tijd waarin het levengevende vrouwelijke werd geëerd als bron van leven. Het moederland kunnen we plaatsen in de steentijd (waarin stenen beelden werden gemaakt). De periode loopt vanaf ongeveer 30.000 v.c.j. in de oude steentijd tot ongeveer 3000 v.c.j. wanneer de nieuwe steentijd eindigt.⁶

In het moederland brengt men de kennis mondeling over. Tekeningen en beelden uit die tijd getuigen van de kennis van het moederland. Wanneer men met de letters van het alfabet gaat schrijven wordt dit vrouwen verboden. Het zijn de mannen die gaan schrijven.⁷ De mondeling doorgegeven kennis uit het moederland wordt door mannen op schrift gesteld. De kennis van het moederland wordt in dit proces niet zelden verdraaid. Hierdoor herkennen we de wijsheid van het moederland nu vaak niet meer.⁸

Als je goed leest en kritisch blijft ten aanzien van wat je leest, en niet klakkeloos nazegt wat een traditie zegt, dan lees je plotseling iets heel anders in het zogenaamde ‘zondevalverhaal’. Dan lees je dat er helemaal geen zondeval in plaatsvindt.⁹ Het verhaal vertelt dat god de mens die hij gemaakt heeft, in de tuin van Eden plaatst. God laat in de tuin van Eden allerlei bomen opschieten. In het midden van de tuin plaatst hij de levensboom, en de boom van de kennis van goed en kwaad.

De moederlandse slang speelt een vaderlandse rol

In de geschiedenis is er veel gesproken over de vraag welke boom nu in het midden van de tuin staat. De levensboom? De boom van de kennis van goed en kwaad? Allebei de bomen? Is het misschien dezelfde boom? Het verhaal vertelt het niet. Wat het verhaal wel vertelt is dat de mens van de boom van de kennis van goed en kwaad niet mag eten van god. Over de levensboom heeft god het niet. Of wel? God zegt namelijk in het verhaal: ‘Van alle bomen in de tuin mag je eten, maar niet van de boom van de kennis van goed en kwaad.’ Van de levensboom dus wel ... en die staat in het midden van de tuin. Het volgende citaat geeft aan hoe belangrijk het is om goed te lezen:

Deze woorden (die god spreekt in Genesis 2: 16-17) moet de lezer zeer

precies en in deze volgorde in het gehoor houden om de dialoog naar zijn karakteristieke trekken te kunnen volgen en om de gesprekspartners naar hun intentie en reactie te begrijpen. De verteller geeft hun woorden in de mond, die hen 'psychologisch' tekenen. (...) Het listige van de slang schuilt in zijn taalvaardigheid. (...) Virtuoso worden de woorden van het gebod aangehaald in versprongen volgorde. (...) Inderdaad heeft God gezegd: 'Jullie zult niet eten' (17b) en ook 'van alle bomen van de tuin', maar de slang verstoort de volgorde alsof hij redeneert: als je van één boom niet mag eten, dan mag je dus niet van alle bomen eten. Zijn 'theologische' uitspraak houdt in dat God niet 'logisch' spreekt. (...) De woorden 'niet zult ge eten' heeft hij voorop gezet en de woorden 'van alle bomen van de tuin' laat hij daarna volgen. Zo verbergt hij hetgeen waarover hij het eigenlijk heeft. Hij heeft het namelijk over die ene boom zonder hem te noemen, ja hij doet alsof hij van het bestaan van die boom überhaupt niet weet. Het listige blijkt nu verder in de dubbelzinnigheid van zijn spreekwijze. De woorden 'Niet zult ge eten van alle bomen van de tuin' kunnen namelijk worden opgevat als een korte concluderende samenvatting van wat God in 2: 16-17 heeft gezegd. Er is één boom, waarvan jullie niet mogen eten – ergo: niet van alle bomen mogen jullie eten. (...) De vrouw heeft de woorden dan ook prompt op die manier gehoord.¹⁰

De vaderlandse slang spreekt ondanks zichzelf moederlands

Let nu goed op wat de slang zegt. De slang zegt tegen de vrouw: 'Is het waar dat God gezegd heeft dat jullie van geen enkele boom in de tuin mogen eten?' Nee, dat heeft god niet gezegd, de mensen mogen juist van alle bomen eten, maar niet van de boom van de kennis van goed en kwaad. Dat vertelt de vrouw de slang. Maar op een heel bijzondere manier. Ze neemt namelijk niet de woorden 'de boom van de kennis van goed en kwaad' in haar mond. Ze zegt: 'We mogen de vruchten van de bomen eten, behalve die van *de boom in het midden van de tuin*'. Het grappige van het verhaal is dat de slang eerst de woorden van god verdraait, maar nu gaat de slang mee met de woorden van de vrouw. Hij spreekt nu ook over 'de boom in het midden van de tuin'. Hij zegt: god weet dat zodra je daarvan eet, jullie als goden zullen zijn en kennis zullen hebben van goed en kwaad. Het daarvan verwijst via de woorden van de vrouw naar de boom in het midden van de tuin.¹¹ En daar staat in de eerste plaats de levensboom. Het staat letterlijk zo in de tekst: 'In het midden van de tuin stonden de levensboom en de boom van de kennis van goed en kwaad' (Genesis 2: 9). De levensboom

staat het eerst genoemd, en daarna pas de boom van de kennis van goed en kwaad.

De vrouw plukt van de levensboom

Als nu de vrouw plukt en eet van de vruchten van de boom in het midden van de tuin, dan is het dus in de eerste plaats de levensboom waarvan ze plukt en eet. En daarvan mocht ze eten. Ze mocht immers eten van *alle bomen in de tuin*? Het verhaal gaat echter verder met de straf van god om de ongehoorzaamheid van de mens. Het verhaal is zo geschreven voor die mensen die het verhaal lezen *alsof* er een zondeval in plaatsvindt. Maar die vindt niet plaats als je er niet zelf voor kiest. Die keuze kan iedereen voor zichzelf maken. En als we collectief kiezen voor de levensboom, dan zijn we klaar met de zondeval. Die hebben we dan helemaal niet meer nodig.

Hebben we die dan überhaupt nodig? Wel als je in de zonde gelooft als voorwaarde voor bevrijding. Als je er vanuit gaat dat de mens gevallen is, dat we met z'n allen leven in een wereld die slecht is, een tranendal waaruit we bevrijd moeten worden, of waaruit we bevrijd zijn mits we in Jezus Christus geloven.

Als je daarentegen gelooft dat we vrije wezens zijn en dat altijd al zijn, dan hebben we de zonde niet nodig als voorwaarde voor bevrijding. Dan gaat het er alleen om vanuit het bewustzijn van de vrijheid te gaan leven en het ongekende potentieel waarover we beschikken waar te maken.

De zondeval vindt plaats in het hoofd van degene die er zelf voor kiest

De zondeval is iets wat zich in het hoofd van die lezer afspeelt, die de keuze voor de zondeval maakt. De keuze die de lezer maakt, heeft invloed op de betekenis die het verhaal voor de lezer heeft of die hij of zij er aan geeft. Als de lezer niet de keuze voor de zondeval maakt, dan verliest de Bijbeltekst vanaf dat moment zijn betekenis voor zover de zonde in de Bijbel wordt voorondersteld.

Wanneer je als lezer nu van mening bent dat er toch een zondeval in het verhaal plaatsvindt, dan is dit een moment voor zelfreflectie: in hoeverre laat je je leiden door de woorden van de slang en in hoeverre door de woorden die god spreekt?